

ECSEDI BÁTHORY ISTVÁN LEVELE
BÁTHORY ANDRÁSHOZ

Az itt közölt autográf levél a bécsi Haus- Hof- und Staatsarchiv Polonica anyagából került elő (jelzete: Polen I. 52. 1599/f. 42–43.). Nem csupán címzettje és küldője, hanem a benne foglaltak miatt is figyelemre érdemes.

Úgy vélem, különössé teszi, hogy fontos események után frissiben íródott. A bíboros bizonyosan az elsőek között tájékoztatta Ecsedi Báthory Istvánt arról, hogy ő lett Erdély fejedelme. A válasz ugyanis a régi kalendárium szerint 1599. március 26-án íródott. Ez még akkor is nagyon korai időpont, ha ehhez hozzáadjuk az új naptár szerinti tíz napot. Báthory Andrászt ugyanis március 29-én választották meg a rendek. Világosan utal erre a helyzetre a levél végén olvasható titulusbeli bizonytalanság: ... *nem tuthatam az Nagisagod titulussat bizoniossan irnom...*

Az új fejedelem írta levél célja azonban nem csupán a tájékoztatás lehetett. A válaszból kiderül, hogy a fejedelemmé válása következtében még bonyolultabbá vált politikai helyzetben a Rudolf császárral megkötendő megegyezés előmozdítását is kérte a nagy befolyással rendelkező országbírótól. Nem tudjuk, a kérés elől itt inkább kitérő „beteg zolga” megpróbálkozott-e teljesítésével. Figyelemreméltóak azonban tanácsai, s különösen az *io hirő neuu felseges lengiel magiar istuan kirali* példaképül állítása. Nem érdektelen az sem, hogy a Báthory nemzetség másik ágának megújulásán örvendező soroknak megtaláljuk a párhuzamát a meditációkban. A műben ugyanis *Caputt hoc unum pro Andrea* címmel egy olyan könyörgés olvasható, amelyet akkor írt a szerző, amikor Mihály vajda megtámadta Erdélyt. Érdemes kiemelni ennek néhány részletét: ... *ne nezzed az en atiamfiainak baluaniozasokatt, (mert ökett nem mentem), hanem, kérlek, terychy meg ökett, az te aniazenteghazadnak taborabann:*

... *Kemeld meg uram az tieidet, es az en zegeni nemzetimett tarch meg, ne matrem cum filys perdat, ne olcha el igaz Istenn, az barbarus az en nemzetemnek giertiaiat, felesegestöl giermekestöll.*¹

Sokatmondó, hogy Báthory András és István visszatértét Kánaán elfoglalásához hasonlítja: ... *Ha uram idegen földönn öket meg örizeed, az mi atiankfiainknak fegueretöl, en uram, immar ki hoztad az ő örökökbenn, mint az sidokat az kanahan földében egiptusboll;*

¹Ecsedi Báthory István meditációi. Sajtó alá rendezte Erdei Klára és Keveházi Katalin. Bp.–Szeged, 1984. 147–148. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 8.)

*Ne hadd illien hertelen el uezni ökett zegeniekett, es ö uellek özze az aprokatt; es az sok kereztien uert kemeld meg en Istennem es az my imatsagink iussanak te elödbenn.*²

A következő lapokon újabb könyörgést olvashatunk – post uictoriam ualachorum –, amelyben elsiratja András fejedelmet, majd így folytatja:

... Ide felieb, Mondam hogi töbetis irok: az ur Isten nekem zinte köniörgesem mindenestől meg nem halgata, mint dauidnak templomot chinalni nem engedede: de azért az zezamaat David kezite meg eltebenn, kiből fia Salamon, attia halala utann az templomott az Istennek meg epite: Igy noha Somliai Batori Andrast meg ölete orzagat ideig mihaly uaidanak adaa de ö Istensege azért nagi dolgokbann meg halgata es nagiobat chelekedeek, Mert Az ö Aniazenteghazatt meg mente mihali uaidanak kegetlensegetöll, sokaig uralkodny nem engedee; söött zegien utalatos halallal ez uilagboll ki ueuenn meg zegienite. Mert az ö uerzopo tarsa Basta giörgi (kiuell egi hadba ualanak) meg mordallata, es baratsagos izenetnek zini alatt az balonokal altal uerete az önnön satoraba mint holofernest: es feiett ueuenn, egi holt lora töttek migiarast az feyet.

... Az mi zegeni batiankat pedig somliay batori Istuant felesegestöll giermekestöll marhastöll Jozagostöll meg tarta oltalmazza chodalatoskepenn:

*Kinek teriedekit mostis tartia, es igi az en keserues köniörgesemnek engedett az ö nagi neuuert, noha meg santitott az küzdesbe mint Jakobot, de azért megis aldott.*³

Bár kevésbé kifejtetten, de már mostani levelünkben is jelentkezik ez az egyszerre aggódás nemzetsége, anyaszentegyháza, valamint „ez kis darab föld” sorsáért. Előlegzi tehát az ecsedi nagyúr későbbi politikai lépéseit, még azt is, hogy a reformátussá tett „aprók” egyikét, Báthori Gábort örökösévé téve Erdély trónjára segítse.⁴

Illustrissimo domino Andrae Bathori De Somlio Principi Transilvaniae et Siculorum perpetuo Comiti etc., domino fratri clarissimo et obseruandissimo

Illustrissime Domine et frater Clarissime et Obseruandissime Seruitiorum meorum paratissimam commendo.

Az ur ystentől Nagisagodnak kyuanok adatny mynden iokot io egesseget es hozu eletet.

A Nagisagod luelet meg hozza az en zolgam, melyből ertem hogy az ur isten Nagisagod erdely feyedelemme ualaztotta es rendelte. Kynn en magamban chiak elchudalkozam es rolla az ur istennek halakott attam. Holott ez dologroll Nagisagod itt leteben semmi bizoniost nem ertuen illien hertelensegel az ur isten Nagisagod meg aldotta feyedelemsegel. Es enni haboruy utan Nagisagodot, az Nagisagod battiat, es mynden Nagisagod familiaiat meg uigaztalan hamis sok zokbul ki

² i. m. 148.

³ i. m. 149–150.

⁴ A levél írójáról lásd Klaniczay Tibor portréját (*RMKT XVII. sz. 1.* Bp. 1959. 574–580.), valamint Keserű Bálint utószavát a meditációk kiadásában (301–305.) Politikai és művelődéspolitikai szerepét igen markánsan mutatják be a legújabb történeti összefoglalások: Makkai László, *A Bocskai felkelés in Magyarország története 1526–1686.* 3. Bp. 1985. 720. 733. 1794. és Péter Katalin, *A korlátlan fejedelmi hatalom alatt élő társadalom in Erdély története II.* (1606-tól 1830-ig). Bp., 1986. 773.

mentuen azokon uralkodoua tötte az kik gonoz akarok uoltanak. Bizoniara az zent dauid mondasa iuta ottan ezembe ki azt mongia niauualiai utan, castigans castigauit, morti autem non tradidit. Örülöm uram es bizoniosson örülöm es az urnak neuet aldóm erette. Es köniörgök hógi ö felsege agia az Nagisagod feyedelemsegett az ö neuenek dichiretire s tiztessegere az ö Aniazentegihazanak meg maradasara epületyre, es ezeknek utanna az kereztieneknek meg maradasara, s az Nagisagod nemzetsegenek örömere s meg uyulasara, hógi akik keserues alapatban uetettek el buzaiokatt, arathassak fel uig örömmel, isteni zep halaadasokall. Ez uegre uram zerenchezen meg az igaz isten, birodalmodban meg dizesichen es hires neues erös diadalmas feiedeleme tegien, meg nissa az ö zent tarhazatt es meniei kegielemell meg aiandekozonn. Meg algion az Atia, az fiu, az zentlilek, az tellies zentharomsag egi bizoni igaz isten, hozassa es allandoua teuen Nagisagodnak birodalmatt. Ertem aztis hógi Nagisagod az mi kegielmes uronkhoz feiedelmönkhöz fel akar kuldeni, ki nekemis teccik hógi öfelsegeuell Nagisagod legien egimas ertö. Söt az hatalmas istenert kerem Nagisagodat Nagisagod azon legien hógi ne legyen haborusag Nagisagod közöt es az mi kegielmes urunk közöt, sok kereztien uer ontas földönknek el puztulasa ne köuetkezsek: es az Nagisagod attiafiainak s az magyar nemzetsegnék s kiualtkeppen ez kis darab földnek ne iusson utolso puztulasara dolgok, kik bizoni mostis annyra meg puztultunk romlattunk quod nihil supra. Az ur isten agia Zentlelket az mi urunknakis kiuel öfelseget haicha Nagisagodhoz.

Vegzetre uram Nagisagodat kerem az istenert Nagisagod emlekezek meg az io hirö neuu felseges lengiel magiar istuan kirali mondasaroll ky azt zokta uala irny es mondani: mert ugimond ha az en nemzetemnek en zolgalhatnek az halalis edess uolna nekem.

Vtolzor az ur isten hiuan segichegöl Nagisagod mindenekről bölchen gondolkogyk, es köuisse ismerieis az istenes iott es nagisagod az nagisagodra istentöl bizott tiztben oltalmazza isten utan az kereztieneket kik Nagisagodra isten utan neznek es minden iott uarnak.

Ezekel egietemben en az en eletembely zolgalatomat ayanlom Nagisagodnakes ayanlom isten utan az Nagisagod zereteti ala magamat es uarom Nagisagod hozam illien meg niomorodot beteges zolgaiahoz atiafiahoz ualo io uoltat. En noha nem zolgalhatok mind az altal ha elegtelen uagiokis meegis istent imadok Nagisagod hozu eletiert egessegeyert.

Az Nagisagod barbelyat az Nagisagod parancholattia zerent be kültem; en körüllem ez iambor zeretettel forgolodot nemis uolt munkaia isten utan hazontalann. Jollehet az mi az ö opinioia marton nekem isten utan masra feelt uala. Ennekem naponkent orankent eleg felelmes allapatom uagion kiualtkeppen semmi barbeliom es ez földönnis tudo barbeli nem leuen. De sicut domino placuit ita factum est sit nomen domini benedictus etc Martont mierthogi ö biztatott el nem bochathatom noha latom hógi erőmest imar felbe hadna. Az ur istentöl uarok ualamit ad ö felsege.

Nagisagodat kerem az titulus irasrol nekem meg bochasson mert soha nem tuthatam az Nagisagod titulussat bizoniossan irnom, kit ha meg erthetek Nagisagodnak mindenegben zeretettel ualo zolgaia uagiok.

Az ur isten Nagisagodat meg algia meg tarchia sokaig io egessegebenn.

Irtam fabianhazann' az Nagisagod zallasann 26 Marcii Veteris calendis 1599
Nagisagodnak zeretettel ualo zolgaya es attiafia

Batory Istuan manu propria